Úvodník

Druhé letošní číslo *Slova a smyslu* vychází na konci náročného roku 2020. Svými tématy globální pandemickou krizi přímo nereflektuje. Cykly literárně- a kulturněvědného bádání jsou přece jen delší a dopad bezprostřední současnosti odborný diskurz obvykle poněkud tlumí, což má nepochybně svou důležitost: vzniká tím prostor pro odstup od aktuálního a pro jeho zasazení do širšího rámce. Nelze však říci, že by fenomén krize a/nebo předělu, přinášející otázky i duchovědám, v čísle nerezonoval, jakkoli se to stalo poněkud podprahovým způsobem. Jen namátkou: Jeden z článků se zabývá esejistickým dílem Jana Čepa, exulanta, jehož tvorba se zánikem původní domácí publikační platformy dramaticky žánrově proměnila. Krizovost a zlomovost různého druhu je příznačná také pro příspěvky v samostatném bloku textů věnovaném politickému čtení, ať už v podobě úvah o prekérní existenci a tvorbě Jana Zábrany a Antonína Přidala mezi šedesátými a osmdesátými roky v kontextu politiky překladu nebo mapování slepých míst české literární kritiky v porevolučním období. Retrospektivní rubrika přináší jednak ukázky z příručky věnované polské, slovenské a české próze s tematikou holocaustu, jednak se věnuje osobnosti Růženy Vackové, která patřila k nejdéle vězněným intelektuálům v Československu. Číslo uzavírá úvaha Randalla E. Auxiera o krizi v současném (nejen) humanitně orientovaném vzdělávání, která v kontextu vynucené dočasné změny výukových metod a platforem nabývá na naléhavosti. Zdá se tedy, že „myšlení krize" se do tohoto čísla promítlo až překvapivě. Měli bychom krizovost chápat — v agambenovském duchu — jako všudypřítomný jev, který se v emblematických událostech jen silněji zviditelňuje…?

Jsou tu ale i další články a témata. V první ze ***Studií*** se Zdeněk Hrbata a Matouš Jaluška vracejí ke dvěma nejstarším českým cestopisům, deníku panoše Jaroslava a známějšímu cestopisnému dílu Václava Šaška z Bířkova včetně Jiráskova převyprávění. Soustředí se přitom na samotnou texturu těchto sepsání, mimo jiné i na to, jak v nich koexistují konvenční kódy se záblesky „reálna", jež autoři zprostředkovávají. Kateřina Smyčková se věnuje baroknímu motivu echa, a to specificky v české a především latinské podobě Bridelovy verze svatoivanské legendy. Martin Procházka juxtaponuje dva významné „body kontaktu" české a skotské literatury a vzdělanosti: Palackého vstřebání autorů skotského osvícenství a Máchovy scottovské ozvuky. Pozapomenutou povídku Josefa Jiřího Kolára *Libuše v Americe* interpretuje Václav Vaněk, který se ji snaží vysvobodit ze zaklínění v žánru dobové populární dobrodružné četby a číst ji jako ironický komentář k obrozenským stereotypům a jako text bezmála

utopický. V již zmíněné studii pak Jan Wiendl šíře usouvztažňuje problémové okruhy, jimž se ve své esejistice pro Rádio Svobodná Evropa věnoval Jan Čep.

Skici přinášejí blok pěti článků věnovaných teorii, praxi a možnostem polického čtení. Po úvodu z pera Petra A. Bílka následuje poststrukturalismem inspirované zamyšlení Jana Sowy, který ukazuje, že zdánlivě apolitické čtení ve skutečnosti z interpretace aktivně vytlačuje politický a sociální kontext, který je „vždy už zde". Ve studii Ondřeje Slačálka je Kunderův esej *Únos Západu aneb Tragédie střední Evropy* kriticky poměřován pracemi čtyř současných (středo)evropských postkoloniálních teoretiček. Hana Blažková se na příkladu dobových diskusí o autenticitě v literární kritice vrací ke „kombinatorice" kritických pozic 90. let a hledá jejich zakotvení v širších procesech literárního pole i české společnosti (v komparativním pohledu pak i polské). Studie Stefana Segiho se zabývá politickou (ne)korektností v české akční fantastice, přičemž nekorektnost je v ní vnímána jako eticky vyspělejší postoj, a současně přechází v žánrovou konvenci. Konečně Tomáš Glanc reflektuje nedávno vydanou korespondenci Jana Zábrany a Antonína Přidala, z níž čerpá příklady osvětlující obecnější „politiku překladu" v šedesátých letech a v normalizačním dvacetiletí.

První z ***Retrospektiv*** představuje připravovanou publikaci *Handbook of Polish, Czech and Slovak Holocaust Fiction*, jejímž cílem je v mezinárodním kontextu rozšířit povědomí o stěžejních středoevropských literárních dílech s danou tematikou. Druhá retrospektiva je věnována Růženě Vackové: Nikola Bečanová nejprve souhrnně informuje o její publikační činnosti, a to na základě bibliografie jejích prací, kterou sestavila, poté následuje přetisk článku Růženy Vackové z časopisu *Tak*, který ji představuje jako břitkou kulturní kritičku levicové avantgardy, hledající nadčasová měřítka literární a umělecké hodnoty.

Kritické rozhledy se třikrát obracejí ke starší literatuře a jejímu materiálnímu rámci: Veronika Sladká recenzuje *Počátek českého knihtisku* Kamila Boldana, Hana Bočková knihu Lenky Řezníkové věnovanou literární reprezentaci „zřejmého" u Jana Amose Komenského a Marie Škarpová publikaci Jana Malury a Jakuba Ivánka *Horo krásná, spanilá!*. Následuje zhodnocení dvou frankofonních titulů: nejprve se Jiří Pelán zaměřuje na dvojknihu Xaviera Galmiche věnovanou osobnosti, tvorbě a pozůstalosti Williama Rittera, a poté Kateřina Drsková přibližuje kompendium *Histoire de la traduction littéraire en Europe médiane des origines à 1989*. Recenzní rubriku uzavírají příspěvky Olgy Słowik, která píše o knize Katarzyny Lisowské *Metaforyczność w dyskursie genderowym polskiego literaturoznawstwa po 1989 roku*, a Kláry Soukupové, která se vyrovnává s knihou *Textologie dnes. Příručka pro začínající editory* Michaela Špirita.

V rubrice ***Překlad*** Petr A. Bílek uvádí výše avizovaný text Randalla E. Auxiera *Budoucnost humanitních studií a institucí s nimi spjatých*; Auxierovou reflexí současně volně navazujeme na ukázky z knihy *Pomalí profesoři*, které vyšly ve *Slově a smyslu* č. 32 v loňském roce.

Red.

Editorial

The second issue of *Slovo a smysl* is being published at the end of 2020, a year that has been extraordinary and difficult. It does not reflect the pandemic crisis in a direct way. The cycles of literary and cultural criticism are longer, and academic discourse tends to moderate the impact of the immediate present. This procedure is important: it creates space for looking at the present from a distance, and for seeing it as part of the big picture. However, it cannot be said that the phenomenon of crisis and/or divide so intellectually challenging for the humanities does not resonate throughout the issue. It does, albeit in a rather subliminal manner. One of the articles, for example, focuses on the essays of Jan Čep, an exiled Czech author whose career as a fiction writer changed drastically when his publication platform in Czechoslovakia came to the end. Crises and divides of different sorts emerge in contributions to the section dedicated to political reading, whether in the form of reflecting on the precarious existence and work of Jan Zábrana and Antonín Přidal in the 1960s and during the normalization period or mapping the blind spots of the Czech literary field after the Velvet Revolution. The retrospective section brings sample entries from the currently prepared *Handbook of Polish, Czech and Slovak Holocaust Fiction*, while commemorating Růžena Vacková, an intellectual whose imprisonment during the Nazi and socialist dictatorships was among the longest. The issue closes with an essay by Randall E. Auxier on the current crisis in the (not only) humanistic studies — an essay that seems especially pertinent in light of the forced changes to teaching methods and platforms currently under way. It thus seems that the 'mindset of the crisis' has projected itself onto this issue in a rather surprising way... Should we conceive crisis — in an Agambenian fashion — as an omnipresent phenomenon which just becomes more palpable during certain extreme occurrences?

But there are more articles and topics in the issue. In the first ***Study*** Zdeněk Hrbata and Matouš Jaluška return to two oldest Czech travelogues, the diary of Squire Jaroslav and the *Commentarius* by Václav Šašek of Bířkov, as well as its retelling by Alois Jirásek. They focus on the very texture of these narratives, and also on the way in which the conventional codes and flashes of the 'Real' captured by the authors coexist in them. Kateřina Smyčková focuses on the Baroque motif of the 'echo' in Czech and especially Latin version of Bedřich Bridel's legend of Saint Ivan. Martin Procházka juxtaposes two prominent 'points of contact' in Czech and Scottish literature and

scholarship: Palacký's references to figures of the Scottish Enlightenment and resonances of Walter Scott in Mácha. Václav Vaněk interprets a forgotten short story by Josef Jiří Kolár, *Libuše in America*, trying to rescue it from the genre of the popular adventure story and read it instead as an ironic commentary on the stereotypes of Czech national revival — an almost utopian text. In the article already mentioned above, Jan Wiendl systematically analyzes Jan Čep's essays first broadcast by Radio Free Europe, then printed in exile periodicals, and now collected in book form.

Sketches contain five articles dedicated to theory, practice and the potential of political reading. In the first essay (after an introduction by Petr A. Bílek), Jan Sowa works through poststructuralist discourse to illustrate how any seemingly apolitical reading in fact actively erases political and social context from interpretation, a context which is 'always already there'. In the following contribution, Ondřej Slačálek critically assesses Milan Kundera's famous essay *The Tragedy of Central Europe* through the lens of works by four female (Central) European postcolonial theorists. Based on the debates about authenticity, Hana Blažková returns to the 'combinatorics' of literary critical positions in the 1990s, in order to anchor them in more general processes in the literary field and in Czech society (and, in a comparative fashion, Polish society as well). Stefan Segi focuses on political (in)correctness in Czech splatterpunk fiction and shows that incorrectness in this genre is perceived as ethically superior, although it sometimes changes into mere generic convention. Finally, Tomáš Glanc reflects upon the recently published correspondence of Jan Zábrana and Antonín Přidal, drawing from it examples of a more general 'politics of translation' in the 1960s and during the normalization period.

The first of the ***Retrospectives*** introduces and provides three sample entries from the *Handbook of Polish, Czech and Slovak Holocaust Fiction*, whose aim is to make accessible key woks of holocaust fiction written in three Central European languages. The second retrospective is dedicated to Růžena Vacková: a survey of Vacková's work by Nikola Bečanová based on the bibliography Bečanová has compiled, followed by Vacková's article from the journal *Tak* presenting Vacková as a sharp critic of the avant-garde, seeking general, more objective criteria of literary and artistic merit.

Critical Views begins with three reviews of books aimed at medieval and early modern periods: Veronika Sladká writes about Kamil Boldan's *The Beginning of Book Printing in Bohemia*; Hana Bočková about Lenka Řezníková's book on the literary representations of the 'evident' in Jan Amos Komenský; and Marie Škarpová about *Beautiful Slumbering Mountain! Songs of the Pilgrims in Moravia (1600–1850)* by Jan Malura and Jakub Ivánek. Two reviews of francophone books follow: Jiří Pelán assesses two volumes on William Ritter by Xavier Galmiche, and Kateřina Drsková comments on the edited collection *History of Literary Translation in East-Central Europe From Its Origins to 1989*. The section closes with Olga Słowik's text on Katarzyna Lisowska's *Imagery in the Gender Discourse of Polish Literary Studies after 1989* and Klára Soukupová's on *Textology Today: A Guide for Beginning Editors* by Michael Špirit.

Finally, in the ***Translation*** section Petr A. Bílek introduces and translates Randall E. Auxier's essay *The Future of the Humanistic Study and Its Associated Institutions*; Auxier's reflection is a 'sequel' to the extract from the book *The Slow Professor* published last year in *Slovo a smysl* no. 32.

Red.